

Trauma och kollektiva minnen i Georgiens utrikespolitik

Per Ekman*

Doktorand, Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet

Abstract: Trauma and Collective Memories in Georgia's Foreign Policy

Georgia's foreign policy since the mid-1990s would appear to be a regional anomaly. While Georgia's neighbors have either accommodated to Russia's geopolitical interests or sought to navigate between Russia and the West, Georgian governments have pursued a comparatively stable pro-Western foreign policy orientation. Thus, structural arguments like geographic proximity, or Russia's assertive foreign policy, cannot account for the variation in foreign-policy orientation among post-Soviet states. Moreover, although alternative explanations, like Georgia's European identity and commitment to democracy, or explanations related to qualities of the Mikheil Saakashvili government, are not without merits, they cannot fully account for the continuity in Georgia's pro-Western foreign policy over time. This article argues that the collective memory of the traumatic years 1989–1994 is a key factor for understanding Georgia's foreign policy continuity. The collective memory and trauma related to loss of territory, together with a weak state and Russia's negative involvement, have shaped the strategic thinking of Georgia's foreign policy elites. This trauma explains Georgia's shift to a pro-Western foreign policy in the mid-1990s and the continuity of this policy up until today. This argument is supported by the author's interviews with key Georgian decision-makers responsible for foreign policy decisions.

Keywords: Georgia, foreign policy, collective memory, trauma

Trots Georgiens geografiska läge, inklämt mellan stormakterna Ryssland, Iran och Turkiet, har landet oavsett regering sedan sent 1990-tal haft Nato- och EU-medlemskap samt ett starkt partnerskap med USA som strategiska utrikespolitiska mål. Samtidigt har landet sedan mitten av 1990-talet avvisat ett nära samarbete med Ryssland (Gvalia, Siroky, Lebanidze & Iashvili, 2013; Kakachia & Minesashvili, 2015; Nilsson, 2018). Georgien avviker därmed från övriga mindre stater i regionen. Georgien har tillsammans med de tre baltiska staterna varit den post-sovjetiska stat som tydligast upprätthållit en stabil provästlig utrikespolitik över

*Kontaktin­for­mas­jon: Per Ekman, e-post: per.ekman@statsvet.uu.se

tid.¹ Detta är anmärkningsvärt, inte minst då Georgien till skillnad från de baltiska staterna fortsatt är långt ifrån Nato- och EU-medlemskap. Frågan denna artikel ställer sig är: hur kan vi förklara Georgiens stabila provästliga utrikespolitiska orientering under lång tid?

Alliansbildning efter kalla krigets slut

Kalla krigets slut och Sovjetunionens upplösning innebar dramatiska förändringar inte minst inom alliansbyggande då den bipolära ordningen mellan två supermakter, USA och Sovjetunionen, upphörde. Världen efter kalla krigets slut präglades av amerikansk dominans militärt, ekonomiskt och ideologiskt och vissa talade om ett unipolärt tillfälle. Frågan många ställde sig var hur övriga stater skulle agera (Walt, 2009). Skulle dessa stater sluta upp bakom den vinnande sidan och alliera sig med USA, och där det var aktuellt även med Nato och EU, eller skulle nya motallianser formas? För de tidigare sovjetrepublikerna var utmaningen ytterst komplex. För det första saknade de flesta republikerna en egen utrikespolitisk tradition i modern tid. För det andra visade Ryssland snart ett starkt intresse att bevara sitt inflytande i den postsovjetiska sfären, i Ryssland även kallad »det nära utlandet» (Toal, 2017). Om än försvagat så var Ryssland fortsatt materiellt överlägset övriga postsovjetiska stater och ryska talades som ett *lingua franca*. Kreml kom också att i takt med ökade resurser alltmer aktivt bedriva påtryckningar gentemot sina grannländer för att materialisera en ryskledd ordning i regionen (Götz, 2017; Mankoff, 2012; Sherr, 2013).

Varken västlig global dominans under 1990-talet och tidigt 2000-tal eller Rysslands vision om ett nära utland har dock resulterat i ett likartat utrikespolitiskt agerande i de övriga postsovjetiska staterna. De tre grannländerna i södra Kaukasien är tydliga exempel på dessa skillnader. Georgien har sedan mitten av 1990-talet varit jämförelsevis tydligt provästligt med det strategiska målet att nå Nato- och EU-medlemskap och avvisat inkludering i ryskledda institutioner (Nilsson, 2018). Armenien har haft en betydligt närmare relation till Ryssland. Landet är medlem i ryskledda militära Kollektiva säkerhetsavtalsorganisationen (CSTO), gick 2015 med i Eurasiska ekonomiska unionen och har avisat ett nära samarbete med Nato (Shirinyan, 2019). Azerbajdzjan har å sin sida intagit en mer försiktig hållning till såväl EU som Nato samt till ryskledda institutioner (Strakes, 2013). Användning av strukturella förklaringar på systemnivå samt förklaringar relaterade till geografiskt läge och kolonial bakgrund för att finna tydliga mönster i postsovjetiska staters utrikespolitiska orientering verkar därmed inte fruktbara (Levy & Thompson, 2010;

¹ Moldavien och Ukraina har exempelvis över tid haft en betydligt mer ambivalent hållning i sin utrikespolitik och har i perioder öppnat upp för ett närmare samarbete med Ryssland. I frågan om militära allianser förhåller sig Moldavien alliansfritt medan Ukraina under lång tid vacklat i Nato-frågan. Först efter 2014 verkar ett tydligare stöd finnas för ett framtida ukrainskt Natomedlemskap.

Walt 2009; Way & Levitsky, 2007, s. 53). För att förstå georgisk utrikespolitik måste förklaringar istället identifieras på en lägre abstraktionsnivå.

Tidigare förklaringar till georgisk utrikespolitik

Ett flertal idéer har presenterats för att förklara Georgiens provästliga utrikespolitik. En förklaring bygger på Georgiens identitet som historisk europeisk nation och delade gemensamma värderingar, såsom demokrati och mänskliga rättigheter. En gemensam historia och värdegemenskap fungerar enligt denna idé som drivkraft för Georgiens strävan att »återvända till Europa» (Beacháin & Coene, 2014; Kakachia & Minesashvili, 2015). Att en sådan förståelse verkar finnas hos delar av Georgiens elit beläggs i dessa studier. Samtidigt finns det också flera problem med denna förklaring. Ett problem är att kontakten med stora delar av Europa varit begränsad i Georgiens moderna historia. Relationen byggdes snarast via Ryssland och dagens Turkiet (Beacháin & Coene, 2014). Vad som gör Georgien till mer europeiskt än exempelvis Ukraina och Armenien som under postsovetisk tid haft betydligt närmare utrikesrelationer till Ryssland är inte helt klart. Vidare har georgisk utrikespolitik, som visas nedan, under lång tid prioriterat en nära relation till USA över EU. Så väl president Eduard Sjevardnadze som president Micheil Saakasjvili byggde mycket nära relationer med USA, medan särskilt den senare stundtals hade frostigare relationer med ledande EU-länder som Tyskland (Asmus, 2010, s. 58). Slutligen så har förvisso Georgien en högre grad av demokrati än många grannländer. Men demokratiutvecklingen över tid har varit marginell (Freedom House, 2018). Trots att idén om att »återvända till Europa» återfinns inom delar av den georgiska eliten så visar ovannämnda exempel att denna identitetsförklaring behöver kompletteras, exempelvis genom att den georgiska elitens förståelse av Ryssland belyses.

En annan förklaring riktar in sig på egenskaper hos den utrikespolitiska eliten efter Rosenrevolutionen 2003. Saakasjviliregeringen bestod av en ny generation unga politiker. Många var utbildade i väst, talade flytande engelska och var inte en del av det kommunistiska systemet. Elitens bakgrund och ambition drev därför enligt denna förklaring Georgiens provästliga utrikespolitik (Gvalia, Siroky, Lebnidze & Iashvili, 2013; Oskanian, 2016). Det är en korrekt beskrivning att Georgiens relation med väst och främst USA intensifierades under Saakasjvilis ledning (se ex. Mitchell, 2009; Nilsson, 2015; Toal, 2017). Samtidigt förklarar Saakasjvilis ledarskap inte Georgiens kontinuerliga provästliga utrikespolitik över tid. Som visas nedan var det Sjevardnadze som på allvar inledde Georgiens provästliga utrikespolitik som Saakasjvili sedan fördjupade. Partiet Georgisk dröm (GD) som vann parlamentsvalet 2012 fortsatte på den inslagna vägen och skrev bland annat under frihandelsavtal, associationsavtal och avtal för visumfrihet med EU, samt öppnade ett Natoträningsläger i landet 2015 (Civil.ge, 2014; Civil.ge, 2015; Civil.ge, 2017). Fastän GD också öppnade upp för bättre ekonomiska relationer med Ryssland är de officiella diplomatiska kanalerna till Ryssland fortfarande stängda, och den georgiska

regeringen har inte visat något uttalat intresse av att ansluta Georgien till ryskleda institutioner (Nilsson, 2018, s. 21–22). Denna typ av aktörscentrerade förklaringar ger oss kort sagt en pusselbit för att förstå Georgiens proväsliga utrikespolitik men som illustreras ovan behöver även denna förklaring kompletteras för att ge en fördjupad förståelse av georgisk utrikespolitik.

Denna artikel argumenterar för att traumatiska händelser som inträffade tidigt under Georgiens självständighetperiod på 1990-talet och det kollektiva minnet av detta trauma har varit en viktig drivkraft för Georgiens kontinuerliga proväsliga utrikespolitik. Artikelns nästa del redogör för forskningsläget inom kollektiva minnen och trauma samt konceptens relation till internationella relationer och utrikespolitik. Därefter följer en analysdel som tematiskt presenterar georgiska kollektiva minnen och trauman, samt dess betydelse för den förda georgiska utrikespolitiken med tonvikt på Sjevardnadzes och Saakasjvilis presidentskap. Artikeln avslutas med en diskussion om betydelsen av kollektiva minnen för Georgiens proväsliga utrikespolitik och möjligheten att använda ett motsvarande analytiskt ramverk i analysen av utrikespolitik i andra postsovjjetiska stater.

Kollektiva minnen och utrikespolitik

Forskning om kollektiva minnen har länge bedrivits inom sociologi och historia (Bell, 2006, s. 12). Inom fältet internationella relationer (IR) har dock denna typ av forskning haft marginellt inflytande och fått stå tillbaka för de stora metateoretiska IR-debatterna (Langenbacher & Shain, 2010, s. 1). I takt med konstruktivismens växande betydelse så har ett antal relevanta bidrag tillkommit som visar hur kollektiva minnen och trauman kan påverka ett lands utrikespolitik, och så också relationer mellan stater (Becker, 2014; Bell, 2006; Langenbacher & Shain 2010; Pace & Bilgic, 2018).

Robert Jervis (1976, s. 217) var dock tidigt ute när han redan 1976 argumenterade att ledare ofta använder historiska händelser som lärdomar för utrikespolitiskt beslutsfattande, så kallade analogier. Inte sällan används tidigare krissituationer i historien som vägledning vid stora utrikespolitiska beslut. Jervis argumenterade att analogier ofta används felaktigt av ledare men att påståenden att analogier enbart används av beslutsfattare för att i efterhand legitimera redan fattade beslut för allmänheten inte stämmer.

Denna tes bekräftades senare i Khongs (1992) omfattande studie om användandet av analogier inom den amerikanska administrationen under Vietnamkriget. Khong, som hade tillgång till tidigare sekretessbelagt material, visade att amerikanska beslutsfattare använde historiska analogier även bakom stängda dörrar för att förstå den situation de stod inför. Användandet av dessa analogier formade sedan beslutet att eskalera kriget. Analogier och kollektiva minnen kan också användas strategiskt av makthavare för mer instrumentella syften. Men även vid användning av historien i mer instrumentella syften krävs att publiken är mottaglig för det valda historiska narrativet (Bell, 2006, s. 2; Weldes, 1999, s. 114–115; Wendt, 1999, s. 163).

Trauman och internationell politik

Vissa typer av händelser har visat sig vara mer betydelsefulla än andra för att prägla och forma minnen för såväl beslutsfattare som för grupper och nationer. Jeffrey Alexander menar att ett trauma innebär att: »members of a collectivity feel they have been subjected to a horrendous event that leaves indelible marks upon their group consciousness, marking their memories forever and changing their future identity in fundamental and irrevocable ways» (Alexander, 2004, s. 1). Enligt Becker (2014, s. 57) så präglar traumatiska erfarenheter en politisk elits och nations kollektiva minne och därmed också den nationella identiteten i högre utsträckning än andra händelser.

Langenbacher (2010) och Bell (2006, s. 5) menar att traumatiska händelser som krig och folk mord är mest betydelsefulla och kan prägla kollektiva minnen över generationer och även transnationellt, där det mest kända internationella exemplet är förintelsen. Jervis (1976) hävdar att självupplevda händelser påverkar ledare och nationer i högst utsträckning och att två typer av händelser är särskilt viktiga. Den första är ett lands självständighetsprocess. Självständighetsprocessen är viktig för utformandet av kollektiva minnen, då processen bidrar till att sätta ramarna för nationen (se även Bell, 2006, s. 15). Vidare menar även Jervis (1976, s. 266–67) att minnet av krig har stor betydelse för framtida utrikespolitiska strategier och för samhällets utveckling.

Händelser som Pearl Harbor, Vietnamkriget och terrorattackerna mot USA 2001 är exempel på vad tidigare forskning lyft fram som traumatiska händelser vars minnen bidragit till att senare forma amerikansk utrikespolitik och militära strategier (Bell, 2006, s. 14; Langenbacher & Shain, 2010). Givetvis kan kollektiva minnen också baseras på triumfer, segrar och framgångar. Langenbacher (2010, s. 18) anser att en utmaning för många stater är att förhålla sig till och hitta en balans mellan »positiva» och »negativa» minnen.

Länken mellan traumatiska händelser och utrikespolitiska vägval

Langenbacher (2010, s. 38–39) menar att trauman kan påverka utrikespolitik på två sätt. För det första på ett bredare plan. Minnet av särskilt betydelsefulla händelser bidrar till att forma vilka identiteter och värderingar utrikespolitiska eliter och en nation utvecklar. Dessa identiteter bidrar i sin tur till utformningen av utrikespolitiska strategier och om dessa strategier accepteras av befolkningen. Denna ståndpunkt går i linje med konstruktivistiska tankegångar (se ex. Hopf, 1998; Weldes, 1999; Wendt, 1999).

Minnen, särskilt baserade på traumatiska händelser, kan ge vägledning, peka ut en politisk riktning och forma vad som anses utrikespolitiskt möjligt. Minnen och förståelsen av traumat påverkar vilka handlingar som anses legitima och tagna för givna, samt vilka som är otänkbara och tabu (Bell, 2006, s. 11–15). Forskare har exempelvis hävdad att det traumatiska minnet av andra världskriget bidragit till

Tysklands och Japans långa tid av pacifistisk utrikespolitik och att realpolitiska argument ej fått användas i tysk utrikespolitisk debatt (Bell, 2006; Langenbacher, 2010, s. 38). Även EU-projektet har ofta motiverats som ett sätt att överkomma Europas egna trauman och blodiga moderna historia (Langenbacher, 2010, s. 18). Historiska minnen kan kort sagt användas för att legitimera politiska beslut för beslutsfattarna själva, för den egna befolkningen och för omvärlden.

För det andra kan historiska minnen i likhet med Khongs och Jervis idéer påverka utrikespolitik mer direkt på en operativ nivå. Minnen och analogier fungerar här som direkta lärdomar som hjälper politiker att fatta specifika utrikespolitiska beslut, exempelvis vid krissituationer. Denna artikel argumenterar för att särskilt tidigare traumatiska händelser väger tyngre än andra minnen för beslutsfattare i sådana situationer.

Vilken typ av lärdomar kan dras?

Exakt vilka lärdomar som dras och vilka minnen som formas efter traumatiska händelser är kontextberoende. Förståelsen av en viss central historisk händelse kan även innebära skilda tolkningar och möjliga vägar framåt när kollektiva minnen ska omvandlas till praktisk politik.

Vissa teoretiska utgångspunkter kan dock lyftas fram. Trauman och andra kollektiva minnen gör att aktörer tillskrivs olika roller såsom offer, förövare och befriare (Becker, 2014, s. 64; Shain, 2010, s. 222). Exempelvis tillskrevs Tyskland av omvärlden rollen som förövare efter andra världskriget, en roll som landets politiker och befolkning tids nog också accepterade (Becker, 2014, s. 68). Om en politisk elit och nation anser sig vara ett offer kan utrikespolitisk vägledning framåt fås genom att med utgångspunkt i det traumatiska minnet peka ut vem som var förövare och vad brottet bestod i. I krig kan det ibland vara svårt att dra gränsen mellan offer och förövare. Kollektiva minnen behöver dock inte helt överensstämja med »objektiva» historiska fakta eller ge en heltäckande bild av en historisk situation, utan handlar om vad en grupp eller nation väljer att minnas och vad de väljer att glömma (Bell, 2006, s. 2).

Becker (2014) menar att trauma kan trigga olika reaktioner i likhet med de psykologiska begreppen flykt, kamp och frys. Becker är noggrann med att påpeka att dessa ska ses som metaforer, då relationen mellan en individs trauma och ett kollektivt trauma är komplex. Ledare i stater som har utsatts för ett trauma kan ha större benägenhet än andra att ha en mer konfrontativ utrikespolitik, inklusive militär upprustning (kamp), särskilt om de utsätts för press. Ledare i dessa stater ställer ofta krav på återställande av eller bevarande av en viss ordning som åtgärdar traumat (Becker, 2014, s. 68). Andra stater väljer flykt för att hantera traumat. I utrikespolitiskt hänseende kan detta exempelvis ske genom att en stat söker nya militära allianser och en ny internationell tillhörighet för att undkomma traumat.

Slutligen spelar legitimitet och det internationella erkännandet av ett trauma en betydande roll i internationell politik (Becker, 2014). Internationellt erkännande av ett lands territoriella integritet under och efter en militär konflikt eller erkännandet av historiska övergrepp som folkmord är viktiga symbolhandlingar, något som också hjälper till att bekräfta en stats identitet och existens. Vidare kan avsaknaden av internationellt erkännande och frånvaro av försoningsprocesser göra traumat svårt att hantera och övervinna. Att erhålla erkännande för den egna statens trauma kan därför vara en viktig motivation för landets diplomati och utrikespolitik.

Nedan redogör artikeln kort för Georgiens självständighetsprocess som ett trauma. Processen under tidigt 1990-tal resulterade bland annat i flera militära konflikter, förlust av territorier, internflyktingar och ekonomisk kollaps. Därefter visas hur traumat legat till grund för georgiska beslutsfattareshets utrikespolitiska prioriteringar, med betoning på perioden 1995–2012. Materialet inkluderar författarens egna intervjuer med centralt placerade georgiska utrikespolitiska beslutsfattare och rådgivare.² Slutligen diskuteras hur Georgiens till synes olösliga trauma har varit starkt bidragande till kontinuiteten i landets proväsliga utrikespolitik och svåra relation till Ryssland även efter 2012.

Georgiens trauma, 1989–1994

Liksom i flera andra sovjetrepubliker växte en ökad nationell medvetenhet fram i Georgien i slutet av 1980-talet. Som en följd av Sovjetunionens formellt federala struktur ingick två republiker med autonom status, Abchazien och Adzjarien, samt ett autonomt område, Sydossetien, i Georgiska sovjetiska socialistrepubliken (Nodia, 2005). Georgiska krav på ökad autonomi från Sovjetunionen och stundtals hårdför retorik oroade inte minst abchazierna som ville se Abchaziens status omvandlad till en republik direkt ställd under Moskva. Abchaziska krav på frigörelse från Georgien ledde till flera veckors kraftfulla motprotester i Georgiens huvudstad

² Artikeln är en del i ett större forskningsprojekt där artikelförfattaren har intervjuat aktörer inom den georgiska politiska eliten och experter om georgisk utrikespolitik. Denna artikel bygger bland annat på intervjuer gjorda med centrala utrikespolitiska aktörer från Eduard Sjevardnadzes och Micheil Saakasjvilis regeringar. Centralitet är således ett viktigt kriterium för urvalet snarare än ett stort antal respondenter. Såväl ministrar som andra nyckelrådgivare till presidenterna med ansvar för utrikes- och säkerhetspolitik har intervjuats. Intervjuerna gjordes i Tbilisi, spelades in och varade mellan 60–120 minuter per intervju. Frågorna utformades för att finna motiv till utrikespolitiska vägval och var dels av mer övergripande karaktär och dels inriktade på specifika utrikespolitiska problem under respondentens tid vid makten. Författarens bedömning är att den övergripande bild som förmedlas av dessa respondenter ger en trovärdig förståelse för vilken betydelse kollektiva minnen och trauma haft hos den politiska elit som varit ansvariga för georgisk utrikespolitik under en längre tidsperiod. En fullständig förteckning över de respondenter som intervjuats i arbetet med denna artikel finns i Appendix 1.

Tbilisi 1989.³ Tidigt på morgonen 9 april 1989 kulminerade situationen när sovjetiska inrikestrupper försökte bryta upp demonstrationerna. I det kaos som uppstod dog ett 20-tal georgier, främst unga kvinnor, och flera hundra skadades (De Waal, 2019, s. 135; Devdariani, 2005, s. 157; Eke, 2009). TV-bilderna sände chockvågor inte bara i Georgien utan i hela Sovjetunionen. Händelsen bidrog till kraftigt ökat stöd för georgisk självständighet och att tidigare dissidenter som Merab Kostava och Zviad Gamsachurdia tog över initiativet i georgisk politik (Jones, 2013, s. 28). I kontexten av tilltagande nationalism och georgisk oro över potentiell separatism och fragmentering förmedlade Gamsachurdia ett etnonationalistiskt budskap där landets minoriteter skulle betraktas som gäster (Nodia, 2005, s. 47). Både Abchazien och Sydossetien krävde å sin sida autonomi, med stöd i det sovjetiska federala systemet (Cornell, 2001).

Gamsachurdia valdes i maj 1991 till Georgiens första president och strax därefter, på 2-årsdagen till minnet av demonstrationerna den 9 april, förklarade parlamentet Georgien självständigt. Efter tidigare mindre stridigheter eskalerade konflikten mellan Tbilisiregeringen och Sydossetien (Cornell, 2001, s. 155). Snart visade det sig att Gamsachurdia inte klarade av att kontrollera den alltmer fragila georgiska statsbildningen. Efter en statskupp och öppna gatustrider tog ledaren för det nationella gardet Tengiz Kitovani, premiärminister Tengiz Sigua och den paramilitära ledaren Dzjaba Ioseliani över ledningen och Gamsachurdia tvingades fly landet i början av 1992. Gamsachurdia och hans lojala miliser kontrollerade dock fortsatt delar av västra Georgien vilket resulterade i ett inbördeskrig med Tbilisiregeringen som pågick fram till slutet av 1993 (De Waal, 2019, s. 137; Jones, 2013, s. 94–95). Militärrådet bjöd in den tidigare georgiske kommunistledaren och sovjetiske utrikesministern Eduard Sjevardnadze att leda landet. Sjevardnadze behövde dock förlita sig på dessa paramilitära grupper, vilka han långt ifrån alltid kunde kontrollera.

Samtidigt eskalerade den militära konflikten med Sydossetien, som tidigare varit en lågintensiv konflikt. Även Ryssland blev alltmer involverat, inte minst då Sydossetiens ledning under 1992 uttryckte en önskan att bli en del av Ryssland. Efter intensiva strider och stora spänningar lyckades Sjevardnadze och Rysslands president Boris Jeltsin till slut ordna fram en vapenvila i juni 1992 (Cornell, 2001, s. 58). Kort efter att Georgien blivit erkänd som stat av FN utbröt istället fullskaligt krig med Abchazien. Trots politiska påfrestningar och mindre konflikter hade parterna tidigare lyckats undvika en stor militär konflikt. I augusti 1992 gick Kitovanis trupper in i Abchazien med det officiella skälet att frita gisslan som Gamsachurdias milis tagit och placerat i Gali. Kitovani avancerade dock vidare och i augusti 1992 intog georgisk militär Abchaziens huvudstad Suchumi. Abchazierna lyckades

³ De georgiska protesterna övergick sedan i mer allmänna protester mot sovjetledningens maktfullkomlighet.

tillsammans med frivilliga från norra Kaukasien och ryskt stöd organisera ett motstånd i en konflikt som blev mycket blodig, med tusentals dödade och många skadade (Cornell, 2001, s. 162; De Waal, 2019, s. 167). Under hösten 1993 ställdes georgiska trupper inför ett tvåfrontskrig mot Abchazien och Gamsachurdias trupper (Zürcher, 2005). Abchazierna lyckades återta Suchumi och stora delar av den etniska georgiska befolkningen flydde. Vidare tvingades Sjevardnadze under förödmjukande omständigheter be Ryssland om hjälp för att stoppa Gamsachurdias trupper från att avancera ytterligare inåt landet.

Sjevardnadzes kostnad för ryskt stöd blev hög. Georgien tvingades gå med i Oberoende staters samvälde (OSS) och skriva under Kollektiva säkerhetsavtalet (CST, föregångaren till CSTO), acceptera ryska militärbaser i Georgien, ryska gränsvakter samt att tillsätta ministrar på höga poster inom försvars- och säkerhetsministerierna godkända av Ryssland (De Waal, 2019, s. 167; Gorgadze, 2009, s. 35). Vidare var de båda fredsstyrkorna som sattes upp i Abchazien och Sydossetien dominerade av Ryssland (Jones, 2013, s. 239).

När situationen till slut lugnade ner sig under 1994 hade Georgien inom några få år deltagit i tre krig och förlorat kontrollen över Abchazien och Sydossetien samt tvingats gå med på en mängd ryska krav. Utöver alla döda och sårade resulterade konflikterna i omkring 250 000 internflyktingar (De Waal, 2019, s. 168; Jones, 2013, s. 97). Rudolph Perina (2013) som medlat i ett flertal konflikter i Kaukasien och på Balkan för amerikansk räkning beskrev senare de georgisk-abchaziska relationerna som de mest hatiska, och konflikten den mest svårlösta av alla insatser han deltagit i. Dessutom förlorade Georgien i princip kontrollen över Adzjarien, då regionens ledare Aslan Abasjidze lyckats utnyttja den kaotiska georgiska situationen till sin fördel för att skapa ett feodalliknande styre i regionen (Goltz, 2009, s. 17). Slutligen var den georgiska ekonomin i förfall och samhällsstrukturen präglades av korrup­tion och organiserad brottslighet. Enligt vissa bedömare var Georgien på gränsen till en kollapsad stat (De Waal, 2019, s. 190; Jones, 2013, s. 102–103). Georgiens självständighet fick således en mycket turbulent start, vilket också kom att påverka utrikespolitiken.

Kollektiva minnen och trauma i Sjevardnadzes utrikespolitik

När Sjevardnadze valdes till Georgiens president 1995 hade viss stabilitet infunnit sig vilket gjorde att regeringen på allvar kunde börja forma en utrikespolitisk linje. Landet var vid denna tid som beskrivits ovan i en prekär situation och under starkt ryskt inflytande. Under de följande åren utvecklade dock Georgien ett allt närmare samarbete med USA och mottog stora biståndssatsningar. Sjevardnadze sålde in idén om Georgien som ett nyckeltransitland för stora internationella energiprojekt med målet att kringgå rysk regional dominans inom energiområdet (Gorgadze, 2009, s. 40–41). 1999 intog den georgiska regeringen en hård linje för avvecklandet av ryska militärbaser på georgisk mark, valde att inte förlänga sitt deltagande i CST,

ersatte ryska gränsvakter med georgiska samt nekade ryska operationer inne på georgiskt territorium under Tjetjenienkriget. Sjevardnadze deklarerade även en ambition om framtida georgiska Nato- och EU-medlemskap, gick med i WTO samt inledde ett nära militärt samarbete med USA (Devdariani, 2005; Gordon, 1999; Gorgadze, 2009, s. 43; Nodia, 2005, s. 60; Toal, 2017).

Hur kan denna dramatiska omläggning av den georgiska utrikespolitiken förklaras? En viktig förklaring går att finna i vissa centrala lärdomar georgiska beslutsfattare drog efter det trauma som kännetecknade de första åren av georgisk självständighet. Flera ledande personer med ansvar för georgisk utrikes- och säkerhetspolitik under perioden lyfter fram de första åren som oerhört svåra.⁴

Som perioden beskrivs av Sjevardnadzes utrikesminister: »[t]he very beginning of our development in the early 1990s unfortunately brought a lot of pain to Georgians and to [the] Georgian society.»⁵ Samt av en medlem i Sjevardnadzes nationella säkerhetsråd och senare vice försvars- och utrikesminister under Saakasjvili:

You know the Georgian story of independence started in a very traumatic way in the end of 1980s and the beginning of 1990s, if you compare it with relevant stories of many other Soviet republics, because it started for example with [the] terrible bloodshed in the capital of Georgia, 9th of April of 1989, which converted the Georgian society in one day to extremely anti-Kremlin and pro-independent ... Then the beginning of our real political independence started with the terrible wars, first in South Ossetia, the Tskhinvali region. Then in Abkhazia, with direct involvement of [the] Russian Federation, [and] ended with the factual loss of these territories ... so these particular realities of course make Georgia much more radical politically, rather than other so to say colleagues from the Soviet club.⁶

Även den georgiska statsvetaren Ghia Nodia menar att den tidiga självständighetsperioden spelar en stor roll för Georgiens senare utrikespolitik: »I think that is when Georgia's mindset or Georgia's mapping of friends and enemies, and main objectives were formulated, and it stays generally similar for all this time.»⁷ Dessa uttalanden indikerar på att perioden var av stor betydelse för forandet av och kontinuiteten i georgisk utrikespolitik från mitten av 1990-talet. Nedan presenteras hur traumat påverkade Sjevardnadzeregeringens utrikespolitik.

Rysslands negativa roll i Georgiens trauma – utrikespolitiskt skifte

Ett framstående tema i mina intervjuer med georgiska beslutsfattare är besvikelsen över ryskt agerande under det turbulenta tidiga 1990-talet. Framförallt hur delar av den ryska eliten, enligt georgiska beslutsfattare, utnyttjade och manipulerade den

⁴ Intervju, Gegesjidze, Tbilisi, 2019; Menagarisjvili, Tbilisi, 2019; Vashakidze, Tbilisi, 2019.

⁵ Intervju, Menagarisjvili, Tbilisi, 2019.

⁶ Intervju, Vashakidze, Tbilisi, 2019.

⁷ Intervju, Nodia, Tbilisi, 2019.

politiska instabiliteten i Georgien för egna syften.⁸ Inte minst minnet av kraven den ryska ledningen ställde på Georgien för att hjälpa landet under slutet av 1993 kom att ha stor inverkan på den georgiska utrikespolitiken från 1995. Som Georgiens dåvarande utrikesminister uttrycker det:

Georgia felt under total control of Russia ... Georgia was forced to join [the] CIS⁹ ... the key positions in the state apparatus mainly related with security and so on became kept by persons so-called recommended by Moscow, Georgians were forced to follow what was prompted from Moscow ... so it was really [a] terrible situation.¹⁰

Även Sjevardnadze som var nära att mista livet under kriget mot Abchazien anklagade ryska militären för att samarbeta med abchazierna och därför bidra till att »tvinga ner georgierna på knä» (Bohlen, 1993; Devdariani, 2005, s. 167).

Det var också lärdomarna från dessa händelser som påverkade den georgiska ledningen att minska Georgiens beroende av Ryssland och öka samarbetet med främst USA, men även med EU. Agerandet påminner om Beckers (2014) flyktreaktion på ett trauma. Denna reaktion beskrivs uttryckligen av Sjevardnadzes huvudrådgivare i utrikespolitiska frågor: »we had to run away from Russia elsewhere and that elsewhere was the west ... the threat of Russia was the most important factor [for us] moving towards the west.»¹¹

Enligt Georgiens försvarsminister mellan 1998–2004 som själv deltog i kriget mot Abchazien och därefter gick amerikanska militärutbildningar var Georgien i behov av starkt stöd utifrån: »it was perceived at the time that strong foreign support was necessary, and that support could be provided by NATO. So when Russia took these steps to abolish our independence, or abolish our country, it was natural to find a way to look for a kind of shield.»¹²

För den georgiska utrikespolitiska eliten var Georgien därmed ett offer i detta trauma, Ryssland den huvudsakliga förövaren och USA samt Nato potentiella befriare. Ett sådant minne och förståelse av situationen från Georgiens traumatiska självständighetsprocess gjorde ett långsiktigt samarbete med Ryssland snudd på omöjligt för den georgiska ledningen. Minnet av denna tidiga erfarenhet och synsätt kan jämföras med många andra postsovetjetiska stater där ett nära samarbete med Ryssland fortsatt sågs som ett realistiskt alternativ.

Georgiens splittring som trauma

Den kanske enskilt viktigaste aspekten av Georgiens trauma är förlusten av territorium i samband med konflikterna under tidigt 1990-tal. Frågor gällande territoriell

⁸ Intervju, Gegesjidze, Tbilisi, 2019.

⁹ Oberoende staters samvälde.

¹⁰ Intervju, Menagarisjvili, Tbilisi, 2019.

¹¹ Intervju, Gegesjidze, Tbilisi, 2019.

¹² Intervju, Tevzadze, Tbilisi, 2019.

integritet och suveränitet var strategiskt högprioriterade i georgisk in- och utrikespolitik både under Sjevardnadze och ännu tydligare under Saakasjviliregeringen, och har förblivit av stor betydelse fram till idag.

Sjevardnadzes rådgivare ansåg att ryska politiker även i detta avseende spelade en negativ roll. Först i själva konfliktfasen och sedan i georgiska försök att återställa den territoriella integriteten. Enligt den georgiska ledningen motarbetade Ryssland – som formellt var satt att spela en nyckelroll för fredsbevarandet i Georgien under FN och OSSE:s överinseende – en fredlig återförening av Georgien. Denna uppfattning stärkte intrycket hos Sjevardnadze och hans närmaste rådgivare att Georgien behövde söka stöd från USA. Uttryckt av Sjevardnadzes utrikesminister: »It had become clear very soon after 1995 ... that Russia was not prepared to make any active steps towards restoring our territorial integrity. The ruling elite of Russia was viewing these conflicts and the situation there as tools to keep Georgia and the South Caucasus under control.»¹³

Sjevardnadze och hans rådgivare var mot denna bakgrund mycket sensitiva för ytterligare uppfattade ryska hot mot landets territoriella integritet. Detta synsätt hjälper även till att förklara varför Sjevardnadze nekade en rysk begäran att få använda rysk trupp på georgiskt territorium i Tjetjenienkriget 1999. Sjevardnadzes beslut ledde till ett flertal allvarliga kriser mellan den georgiska och ryska ledningen (Gordon, 1999).¹⁴

Trots att den georgiska ledningens beslut i allra högsta grad var starkt bidragande till att konflikterna eskalerade i början av 1990-talet, så var det främst minnet av Ryssland som en föröväre i det georgiska traumat som dominerade och också vägledde den georgiska utrikespolitiken (Devdariani, 2005, s. 162).¹⁵ Detta visar i enlighet med teoribildningen att kollektiva minnen ofta byggs på en selektiv förståelse av en komplex historia. Trots att Sjevardnadze bedrev provästlig utrikespolitik innebar det inte att han förändrade den korrupta statsapparaten eller transformerade Georgien till en demokrati (Nodia, 2005, s. 71). Dessa misslyckanden bidrog starkt till Rosenrevolutionen som resulterade i Sjevardnadzes avgång 2003.

Saakasjvili – trauma, territoriell integritet och amerikanskt samarbete

Som en följd av Rosenrevolutionen 2003 och efterföljande val kom en ny yngre generation georgiska politiker till makten. Revolutionens tre ledare Micheil Saakasjvili, Zurab Zjvania och Nino Burdzjanadze var alla tidigare framstående i Sjevardnadzes parti men bröt med honom i protest mot korruption och maktfullkomlighet.

¹³ Intervju, Menagarisjvili, Tbilisi, 2019. En liknande beskrivning förs fram av Gegesjidze.

¹⁴ Intervju, Tevzadze, Tbilisi, 2019.

¹⁵ Intervju, Nodia, Tbilisi, 2019.

President Saakasjvili som erhöll starkt folkligt stöd i presidentvalet 2004 satte snabbt upp en ambitiös utrikes- och inrikespolitisk agenda. Den omfattande agendan till trots går tre av Saakasjviliregeringens huvudprioriteringar att härleda till reaktioner på det traumatiska tidiga 1990-talet. I likhet med Sjevardnadze prioriterade Saakasjvili utrikespolitiskt ett stärkt samarbete med USA och ett georgiskt Natomedlemskap.¹⁶ Därefter återkom frågan om territoriell integritet och nationens enande, den centrala delen i Georgiens trauma (De Waal, 2019, s. 199). Till skillnad från Sjevardnadze prioriterade Saakasjviliregeringen även statsbyggande inklusive antikorrupsionsreformer, en signifikant förstärkning av den georgiska militären samt ekonomiska reformer (De Waal 2019, s. 196; Jones, 2013, s. 240–241).

En provästlig utrikespolitik som antitesen till 1990-talets trauma

En av de viktigaste ambitionerna för rosenrevolutionärerna var att transformera Georgien för att bli antitesen till en postsovjetisk stat och till hur den politiska eliten mindes Georgien på 1990-talet. En av de dåvarande toppolitikerna i Saakasjvilis stab uttrycker saken på ett talande sätt:

So I think this was kind of a messianic idea that many of us had, that we should after the civil war, after devastating wars with Russian proxies and Russia's involvement, complete collapse of not only Soviet institutions, which by itself was a good thing, but dysfunctionality and inability to build new institutions, collapse of social structure, danger of crime, I mean, and in contrast to Estonia who showed us how smoothly they managed to get out of it, I mean this really made us obsessed that we should be able as a country and as a generation to tackle that ambition.¹⁷

Denna ambition påminner också om vad Becker (2014) menar är hanteringen av ett trauma genom ett flyktbeteende där 1990-talets trauma blir motbilden till den politik som ska genomföras. Utvecklingen i Estland som under denna period blev Nato- och EU-medlem sågs av den georgiska ledningen som en analogi och inspiration till en annan möjlig georgisk framtid.¹⁸ Då en geografisk flykt inte är möjlig blev den georgiska reaktionen förstärkta alliansbyggen med USA och EU, minskat beroende av Ryssland samt förändrade institutioner. Ambitionen visar också på vad Langenbacher (2010) och andra har pekat på, där kollektiva minnen av formativa händelser vägleder vilka frågor beslutsfattare ser som högprioriterade och strategiskt viktiga.

För att bygga denna antites till Georgiens 1990-tal blev samarbetet med USA och George W. Bushadministrationen mycket viktigt för Saakasjviliregeringen. Samarbetet var omfattande och inkluderade diplomatiskt, ekonomiskt och militärt stöd,

¹⁶ Intervju Bokeria, Tbilisi, 2017. Även EU-medlemskap fanns med på agendan, men i sakpolitik prioriterades Nato och USA, särskilt fram till kriget i augusti 2008. Den tidigare georgiska militära styrkan i Irak förstärktes och trupp skickades även till Afghanistan (Toal, 2017, s. 125–126).

¹⁷ Intervju, Bokeria, Tbilisi, 2017.

¹⁸ Estlands tidigare premiärminister Mart Laar verkade också som Saakasjvilis rådgivare under ett antal år, vilket enligt Bokeria var ett högst strategiskt val.

men också nära personliga relationer på högsta nivå (för en detaljerad redogörelse av partnerskapet se Mitchell, 2009; Nilsson, 2015; Toal, 2017). Detta partnerskap resulterade bland annat i att Bushregeringen hyllade Georgien som ett föregångsland och gav sitt stöd för en georgisk handlingsplan för Natomedlemskap under toppmötet i Bukarest 2008. För Saakasjviliregeringen intog därmed USA rollen som befriare i Georgiens trauma. Planen avfärdades dock av flera europeiska medlemsländer, som gav ett vagt löfte om georgiskt Natomedlemskap i en icke-definierad framtid (Asmus, 2010).

Ytterligare en viktig lärdom för Saakasjvili från 1990-talet var att utrikespolitik och en stark stat hänger ihop. Saakasjviliregeringen såg den fragila statsbildningen och korruptionen som kännetecknade 1990- och tidigt 2000-tal dels som ett säkerhetshot, främst då regeringen lärt sig att svagheten på 1990-tal öppnat upp för ryskt inflytande, dels då en svag stat var ett hinder för att på allvar kvalificera Georgien för Nato- och EU-medlemskap.¹⁹ På detta sätt bidrog erfarenheterna från 1990-talet till att länka ihop Saakasjvilis utrikes- och inrikespolitik där förändringar på båda fronter ansågs nödvändiga för att bygga upp Saakasjvilis vision av Georgien som distanserat från det traumatiska 1990-talet.

Nationellt enande och territoriell integritet

Den viktigaste och svåraste delen i det georgiska traumat var fortsatt 1990-talets förlust av Abchazien, Sydossetien och Adzjarien. Som visats ovan fick hanteringen av denna fråga utrikespolitiska konsekvenser för Sjevardnadzeregeringen och bidrog till Georgiens alienering från Ryssland samt till utökat samarbete med USA och EU. Hanteringen fick om möjligt ännu större konsekvenser under Saakasjvilis tid vid makten.

Kvällen innan Saakasjvilis presidentinstallationstal i februari 2004 deklarerade han att »Georgiens territoriella integritet är mitt livsmål» (Civil.ge, 2004) och att hans ambition var att hålla nästa installationstal i Abchaziens huvudstad Suchumi. Saakasjvili betonade att strategin byggde på att ökad georgisk ekonomisk tillväxt skulle attrahera utbrytarrepublikerna, men att en stark militär också var nödvändig. Saakasjviliregeringen gjorde även ansträngningar för att inkludera landets minoriteter (Berglund, 2016). Denna mjuka strategi varierades emellertid med hårdför retorik och kontroversiella metoder när den förstnämnda strategin inte gav resultat (De Waal, 2019; Jones, 2013; Toal, 2017).

Saakasjviliregeringen identifierade Adzjariens ledare Abasjidze som ett stort hot mot ambitionen att bygga antitesen till 1990-talets Georgien. Saakasjviliregeringen såg Abasjidze som en prorysk gangster som omedelbart måste hanteras.²⁰ Saakasjvilis offensiva och snabba agerande under våren 2004 blev framgångsrikt. Abasjidze

¹⁹ Intervju, Bokeria, Tbilisi, 2017; Sikharulidze, Tbilisi, 2019.

²⁰ Intervju Bokeria, Tbilisi, 2017; Sikharulidze, Tbilisi, 2019; Vashakidze, Tbilisi, 2019.

flydde till Moskva och Adzjarien ställdes snabbt under Tbilisis kontroll. När Saakasjviliregeringen stärkt av framgången några månader senare använde hårda medel mot Sydossetien, formellt riktade mot organiserad brottslighet i regionen, resulterade det i regelrätta strider med sydosseter och till slut i ett georgiskt tillbakadragande. Händelsen var den kraftigaste eskaleringen av konflikten på 12 år (Welt, 2010). Den georgiska regeringen agerade även i Abchazien, och stödde parallella administrationer i georgiskkontrollerade delar av Abchazien och också i Sydossetien (Toal, 2017, s. 152).

Tydligt här, för att använda Beckers (2014) metafor, var att Georgien inte kunde fly denna del av traumat. Detta då en lösning var beroende av politisk vilja hos ledarna i Ryssland, Sydossetien och Abchazien. När denna vilja saknades övergick Saakasjviliregeringen istället till vad Becker skulle kalla för »kamp» och en mer offensiv strategi, något som också påverkade landets utrikespolitik.

Relationen till Ryssland under Saakasjvilis tid vid makten

Trots att Saakasjvili var tydlig med att regeringens utrikespolitiska mål var samarbete med USA, samt Nato- och EU-medlemskap, så sträckte ledningen också ut en hand till Ryssland. Förslagen inkluderade bland annat ökat ekonomiskt samarbete (Tsygankov & Tarver-Wahlquist, 2009, s. 310). Förhoppningen var främst att en förbättrad relation med Kreml skulle öka Georgiens chanser att återställa landets territoriella integritet (Devdariani, 2005). Många i Saakasjvilis ledning var dock skeptiska och drog lärdomar från Sjevardnadzes korta påtvingade samarbete med Ryssland 1993–94, vilket av den nya ledningen sågs som ett misslyckande. Även för medlemmar av Saakasjviliregeringen var minnet av det georgiska traumat kopplat till Ryssland som föröware, och att Ryssland på 1990-talet utnyttjat Georgiens sårbarhet för egen vinning.²¹ Detta intryck stärktes av ökat ryskt stöd till Sydossetien och Abchazien, inklusive att befolkningen i områdena erbjöds ryskt medborgarskap och ryska pass (Asmus, 2010, s. 42).

Saakasjvilis ministrar såg det tidiga 1990-talet som mycket viktigt för formandet av georgisk utrikespolitik och lärdomar för vilken relation till Ryssland som var möjlig:

Look, [the early years] had a profound impact because obviously this de-occupation came on the foreign policy agenda, and it is very difficult when you have a problematic agenda in your foreign policy ... so it kind of shapes or affects rather, your foreign policy thinking that from day one you have a problem ... but it also helped to shape the foreign policy, saying that you know what, we do not want to deal with Russia in a way that we cannot be successful. So it is lunacy for us to deal with Russia directly on the bilateral level.²²

²¹ Intervju, Bokeria, Tbilisi, 2017; Kutelia, Tbilisi, 2017.

²² Intervju, Yakobasjvili, Tbilisi, 2019.

Uttalandet illustrerar hur ett trauma bidrar till att forma den utrikespolitiska agendan, men också att den provästliga utrikespolitiken delvis var ett georgiskt verktyg för att interagera med Ryssland multilateralt.

Den korta perioden av georgiskt-ryskt samarbete försämrades kraftigt efter händelserna i Sydossetien sommaren 2004. Därefter följde den ena krisen efter den andra under de kommande åren med misstänksamhet och ömsesidiga anklagelser. Stridsfrågorna inkluderade huvuddelarna i Georgiens trauma. Avvecklingen av återstående ryska militärbaser på georgiskt territorium, georgiska krav på att minska Rysslands roll i fredsstyrkorna i Abchazien och Sydossetien, Ryssland som å sin sida ökade sitt stöd till republikerna samt frågan om georgiskt Natomedlemskap (Asmus, 2010; Toal, 2017; Tsygankov & Tarver-Wahlquist, 2009). Från Saakasjviliregeringens synvinkel motsatte sig Kreml därmed att hantera kärnfrågorna i det georgiska traumat på varje punkt. Som ett resultat stärktes Georgiens samarbete med USA och EU ytterligare och ett samarbete med Ryssland sågs som otänkbart och illegitimt för georgiska beslutsfattare.

Orsakerna till kriget som bröt ut i augusti 2008 mellan georgiska och ryska/sydossetiska styrkor är komplexa och har såväl lokala, mellanstatliga som stormaktspolitiska orsaker. Dessa har avhandlats på annat håll (se ex. Asmus, 2010; Cornell & Starr, 2009; Toal, 2017). Vad som är viktigt utifrån denna artikels utgångspunkt är att det georgiska traumat formade förlusten av Sydossetien och Abchazien på 1990-talet till en viktig del av georgisk identitet, vilket i sin tur bidrog till att lägga grunden för georgisk utrikes- och säkerhetspolitik. Sett i ljuset av detta trauma är det möjligt att förstå varför Saakasjviliregeringen inte backade utan var beredd att riskera en militär konflikt med Ryssland, en materiellt sett överlägsen motståndare. Detta agerande kan vara svårare att förstå om vi enbart beaktar militärstrategiska aspekter. Det visar också i enlighet med teoribildningen hur trauma kan bidra till att begränsa en regerings legitima utrikespolitiska handlingsalternativ.

Kriget som eskalerade till en mellanstatlig konflikt mellan ryska och georgiska trupper slutade med georgisk förlust. Ryssland erkände Abchazien och Sydossetien som självständiga stater och stärkte i praktiken kontrollen över de två republikerna (Blakkisrud & Kolstø, 2012; Toal, 2017). I samband med detta bröt Georgien de diplomatiska relationerna med Ryssland (New York Times, 2008). Efter 2008 blev utöver Nato- och EU-medlemskap en huvudprioritering i georgisk utrikespolitik att förhindra ett internationellt erkännande av Abchazien och Sydossetien:

In terms of foreign policy, this war with Russia went into a broad international arena, because Russia mobilized all its efforts and forces to broaden this process of recognition of the occupied territories worldwide, and our main diplomatic effort was directed to somehow oppose and stop this, and we did it actually.²³

²³ Intervju, Vashakidze, Tbilisi, 2019.

Denna prioritering illustrerar betydelsen av internationellt erkännande av ett trauma. Om omvärlden istället hade erkänt Sydossetien och Abchazien som självständiga stater skulle detta utifrån georgisk synvinkel innebära att det internationella samfundet negligerar det georgiska traumat om vad som anses vara en illegitim förlust av territorier under 1990-talet, och dessutom att omvärlden accepterar Rysslands agerande. Denna situation ger georgiska politiker ytterligare incitament till fortsatt samarbete med USA och EU-länder då dessa aktörer är beredda att erkänna traumat och åtminstone retoriskt stödja återställandet av georgisk territoriell integritet. För Georgiens politiska elit var kriget 2008 snarast en förlängning av det trauma landet upplevde redan på 1990-talet.

Traumats konsekvenser och den Georgiska drömmens utrikespolitik

I parlamentsvalet 2012 vann miljardären Bidzina Ivanisjvilis parti GD makten tillsammans med en koalition. GD uttryckte tidigt att Georgiens utrikespolitiska mål även fortsättningsvis var europeisk och euroatlantisk integration inklusive Nato- och EU-medlemskap (Whitmore, 2013). Regeringen skrev under associations- och handelsavtal med EU 2014 samt visumfrihetsavtal 2017 (Civil.ge, 2014; Civil.ge, 2017). 2014 utökades även samarbetet med Nato, vilket bland annat resulterade i öppnandet av ett Nato-georgiskt träningscenter i Tbilisi 2015 (Civil.ge, 2015).

Utöver den proväsliga agendan öppnade Ivanisjvili även upp för förbättrade relationer med Ryssland, något som resulterade i stärkta handelsrelationer, ökat turistutbyte och en något mildare retorik (Nilsson, 2018).²⁴ Samtidigt har inga framsteg gjorts i relation till kärnan i Georgiens trauma, frågan om territoriell integritet. Redan 2013 deklarerade Ivanisjvili att en lösning av konflikterna var hans stora dröm (Whitmore, 2013). Den politiska och diplomatiska dialogen med Ryssland har dock förblivit djupfryst. Som en högt uppsatt person inom GD uttrycker det:

When we started with this dialogue in 2012 of course we hoped that coming back to normality in terms of trade and so on would be translated in some political positive development, which did not happen unfortunately. Russia needs those two regions to keep Georgia under control, to keep the region under control, their military presence into these two regions have wider scope of projecting Russian military power wider to the region ... We do not see any political will in Russia to change something internally or externally.²⁵

Kort sagt upprepas återigen Georgiens trauma, vilket gör en fortsatt georgisk proväslig utrikespolitik nödvändig och att ett alltför nära georgiskt samarbete med Ryssland alltför nära ses som illegitimt i landet.

²⁴ Handelsrelationerna bröts efter ryska sanktioner mot Georgien 2006. Återupptagandet av handeln måste också ses i ljuset av Rysslands medlemskap i världshandelsorganisationen WTO 2012.

²⁵ Intervju, anonym utrikespolitisk GD-representant, Tbilisi, 2019.

Slutsats

Georgiens stabila provästliga utrikespolitik sedan mitten av 1990-talet avviker från många övriga postsovetjetiska stater. Landet har oavsett regering behållit Nato- och EU-medlemskap samt ett nära samarbete med USA som högprioriterade utrikespolitiska mål och har avvisat inkludering i ryskledda institutioner eller balansering mellan väst- och ryskledda organisationer. Denna artikel har argumenterat att det trauma som inträffade under Georgiens självständighetsprocess och som kommit att prägla landet sedan dess bidrar till en ökad förståelse av Georgiens provästliga utrikespolitik. Ett trauma innebär att en grupp eller nation uppfattar att de varit med om en fasansfull och exceptionell händelse som sedan genom kollektiva minnen kan prägla nationen över generationer. Trauman bidrar starkt till att forma en nationell identitet, och denna identitet ligger sedan till grund för vilka utrikespolitiska prioriteringar och strategier som anses möjliga och legitima, samt vilka som anses otänkbara.

Denna studie har främst fokuserat på hur trauman har präglat den utrikespolitiska eliten, men det finns goda skäl att i framtiden också studera trauman i en bredare georgisk samhällskontext. Genom att utrikespolitiska aktörer besvarar vad traumat bestod i, vem som är offer, förövare och potentiell befriare i traumat så ger det också svar på vilka relationer till omvärlden som ska byggas. I det här fallet är det tydligt att för den georgiska politiska eliten är Georgien ett offer för traumat, Ryssland förövaren och USA samt EU potentiella befriare. Abchazien och Sydossetien ses av georgiska regeringar som mindre viktiga aktörer i sammanhanget.

Förståelsen kan resultera i olika respons för att hantera traumat. I Georgiens fall innebar det två typer av reaktioner med utrikespolitiska implikationer. För det första en flykt från traumat. Dels från Ryssland och dels från den egna stat som den georgiska ledningen mindes från tidigt 1990-tal. Här spelar USA, Nato och EU betydande roller som potentiella befriare i Georgiens trauma och också som inspiration till en annan möjlig framtid. Vidare fungerar USA och EU:s stöd för Georgiens territoriella integritet som ett erkännande av Georgiens trauma, vilket ökar georgiska regeringars incitament för en fortsatt provästlig utrikespolitik.

En andra reaktion är kamp. Kampreaktionen har varit särskilt tydlig när det stått klart att regimerna i Ryssland, Sydossetien och Abchazien inte velat samarbeta för att hantera den centrala delen i Georgiens trauma, förlusten av territorier på 1990-talet, samt när Ryssland försökt blockera Georgiens flykt till väst genom att motsätta sig ett georgiskt Natomedlemskap. Responsen har resulterat i militär upprustning, ett mer offensivt beteende och en vilja från georgisk sida att svara mot utbrytarrepublikerna och Ryssland med hårda medel. Detta agerande blir mer begripligt ur ett traumaperspektiv än från enbart militärstrategiska bedömningar där Ryssland framstår som en överlägsen motståndare. Georgiens olösta trauma gör att frågor om territoriell integritet och den spända relationen till Ryssland fortsätter att vara högst centrala i georgisk politik, något som också bidrar till Georgiens fortsatt provästliga

utrikespolitik under partiet Georgisk dröms ledning. På så sätt kompletterar denna artikel tidigare forskning om georgisk utrikespolitik som främst fokuserat på georgiska relationer med västliga ledare och en närvarande europeisk identitet inom den georgiska eliten.

Att analysera utrikespolitik med utgångspunkt i trauman har potential också utöver det georgiska fallet. Den armeniska och azerbajdzjanska utrikespolitiken kan exempelvis antas präglas av de traumatiska formativa åren då de två staterna utkämpade krig mot varandra med olösta konflikter som följd. Ytterligare ett fall att studera är Moldavien vars självständighet också var turbulent, fastän konflikten i detta fall var kortare och mindre omfattande än i de två ovannämnda fallen. Slutligen kan ett traumaperspektiv vara relevant även i det ryska fallet, inte minst då president Vladimir Putin i ett uppmärksammat tal benämnt Sovjetunionens kollaps som en av förra århundradets värsta geopolitiska katastrofer (Putin, 2005). Analysen av det georgiska fallet genom trauma visar på perspektivets potential att förbättra förståelsen av utrikespolitiska vägval och dess kontinuitet över tid.

Referenser

- Alexander, J.C. (2004). Toward a Theory of Cultural Trauma. I Alexander, J. C., Eyerman, R., Giesen, B., Smelser, N. J. & Sztompka, P. (Red.), *Cultural Trauma and Collective Identity*. (s. 1–30). Berkeley: University of California Press.
- Asmus, R. (2010). *A Little War that Shook the World, Georgia, Russia, and the Future of the West*. New York: Palgrave MacMillan.
- Beacháin, D. Ó. & Coene, F. (2014). Go West: Georgia's European identity and its role in domestic and foreign policy objectives. *Nationalities Papers*, 42(6), 923–941.
- Becker, D. J. (2014). Memory and trauma as elements of identity in foreign policymaking. I E. Resende, & D. Budryte (Red.), *Memory and Trauma in International Relations. Theories, Cases and Debates*. (s. 57–73). New York: Routledge.
- Bell, D. (Red.). (2006). *Memory, Trauma, and World Politics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Berglund, C. (2016). »Forward to David the Builder!» Georgia's (re)turn to language-centered nationalism. *Nationalities Papers*, 44(4), 522–542.
- Blakkisrud, H. & Kolstø, P. (2012). Dynamics of de facto statehood: the South Caucasian de facto states between secession and sovereignty. *Southeast European and Black Sea Studies*, 12(2), 281–298.
- Bohlen, C. (1993, 3 oktober). Shevardnadze's fight with rebels links his fate to Georgia's future. *New York Times*.
Civil.ge. (2004, 25 januari). Saakashvili vows improvements with drastic measures. Hämtat 20 januari 2020 från Civil.ge: <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=6090>.
- Civil.ge. (2014, 27 juni). Georgia, EU sign association agreement. Hämtat 20 januari 2020 från Civil.ge: <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=27417>.
- Civil.ge. (2015, 27 augusti). NATO, Georgia open joint training center. Hämtat 20 januari 2020 från Civil.ge: <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=28528>.
- Civil.ge. (2017, 28 mars). Georgia celebrates visa free travel to EU. Hämtat 20 januari 2020 från Civil.ge: <https://civil.ge/archives/126273>.
- Cornell, S. (2001). *Small Nations and Great Powers: A Study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus*. London: Routledge Curzon.
- Cornell, S. & Starr, F. (2009). *The Guns of August 2008, Russia's War in Georgia*. New York: Routledge.
- De Waal, T. (2019). *The Caucasus. An Introduction. 2nd Edition*. New York: Oxford University Press.
- Devdariani, J. (2005). Georgia and Russia: The troubled road to accommodation. I B. Coppieters & R. Legvold (Red.), *Statehood and security: Georgia after the Rose Revolution* (s. 153–204). Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Eke, S. (2009, 8 april). Georgia recalls Soviet crackdown. Hämtat 22 januari 2020 från [www.bbc.co.uk: http://news.bbc.co.uk/2/hi/7986282.stm](http://www.bbc.co.uk/news.bbc.co.uk/2/hi/7986282.stm).

- Freedom House. (2018). *Nations in Transit 2018, Georgia*. Washington DC: Freedom House.
- Goltz, T. (2009). The paradox of living in paradise: Georgia's descent into chaos. I S. Cornell & F. Starr (Red.), *The Guns of August 2008, Russia's War in Georgia* (s. 10–27). New York: Routledge.
- Gordadze, T. (2009). Georgian-Russian relations in the 1990s. I S. Cornell & F. Starr (Red.), *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia* (s. 28–48). New York: Routledge.
- Gordon, M. R. (1999, 17 november). Georgia trying anxiously to stay out of Chechen war. *The New York Times*, 4.
- Gvalia, G., Siroky, D., Lebanidze, B. & Iashvili, Z. (2013). Thinking outside the bloc: Explaining the foreign policies of small states. *Security Studies*, 22, 98–131.
- Götz, E. (2017). Putin the state and war. The causes of Russia's near abroad assertion revisited. *International Studies Review*, 19, 228–253.
- Hopf, T. (1998). The promise of constructivism in international relations theory. *International Security*, 22(1), 171–200.
- Jervis, R. (1976). *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton: Princeton University Press.
- Jones, S. (2013). *Georgia, a Political History Since Independence*. New York: I.B. Tauris.
- Kakachia, K. & Minesashvili, S. (2015). Identity politics: Exploring Georgian foreign policy behavior. *Journal of Eurasian Studies*, 6, 171–180.
- Khong, Y. (1992). *Analogies at War. Korea, Munich, Dien Bien Phu, and the Vietnam Decisions of 1965*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Langenbacher, E. (2010). Collective memory as a factor in political culture and international relations. I E. Langenbacher & Y. Shain (Red.), *Power and the Past. Collective Memory and International Relations*. (s. 13–50). Washington DC: Georgetown University Press.
- Langenbacher, E. & Shain, Y. (Red.). (2010). *Power and the Past. Collective Memory and International Relations*. Washington DC: Georgetown University Press.
- Levy, J. S. & Thompson, W. R. (2010). Balancing on land and at sea. Do states ally against the leading global power? *International Security*, 35(1), 7–43.
- Mankoff, J. (2012). *Russian Foreign Policy. The Return of Great Power Politics*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers.
- Mitchell, L. (2009). *Uncertain Democracy: U.S. Foreign Policy and Georgia's Rose Revolution*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- New York Times. (2008, 29 augusti). Georgia breaks off relations with Russia.
- Nilsson, N. (2015). *Beacon of Liberty: Role Conceptions, Crises & Stability in Georgia's Foreign Policy 2004–2012*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Nilsson, N. (2018). *Russian Hybrid Tactics in Georgia*. Stockholm: Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program.
- Nodia, G. (2005). Georgia: dimensions of insecurity. I B. Coppieters & R. Legvold (Red.), *Statehood and Security: Georgia after the Rose Revolution* (s. 39–82). Cambridge, Massachusetts: The MIT Press Cambridge, Massachusetts.
- Oskanian, K. (2016). The balance strikes back: Power, perceptions, and ideology in Georgian foreign policy, 1992–2014. *Foreign Policy Analysis*, 12, 628–652.
- Pace, M. & Bilgic, A. (2018). Trauma, emotions, and memory in world politics: The case of the European Union's foreign policy in the Middle East conflict. *Political Psychology*, 39(3), 503–517.
- Perina, R. (2013). *Georgia: A place of ethnic unrest and civil strife*. Hämtat 22 januari 2020 från Association for Diplomatic Studies & Training: <https://adst.org/2013/11/georgia-no-peace-i-find/>
- Putin, V. (2005, 25 april). Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation. Hämtat 22 januari 2020 från Kremlin.ru: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>.
- Shain, Y. (2010). Conclusion: Collective memory and the logic of appropriate behavior. I E. Langenbacher & Y. Shain (Red.), *Power and the Past. Collective Memory and International Relations*. (s. 213–224). Washington DC: Georgetown University Press.
- Sherr, J. (2013). *Hard Diplomacy and Soft Coercion. Russia's Influence Abroad*. London: Royal Institute of International Affairs.
- Shirinyan, A. (2019). *Armenia's Foreign Policy Balancing in an Age of Uncertainty*. London: The Royal Institute of International Affairs.
- Strakes, J. (2013). Situating the »balanced foreign policy»: The role of system structure in Azerbaijan's multi-vector diplomacy. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 15(1), 37–67.
- Toal, G. (2017). *Near Abroad. Putin, the West, and the Contest over Ukraine and the Caucasus*. New York: Oxford University Press.

- Tsygankov, A. P. & Tarver-Wahlquist, M. (2009). Duelling honors: Power, identity and the Russia–Georgia divide. *Foreign Policy Analysis*, 5, 307–326.
- Walt, S. M. (2009). Alliances in a unipolar world. *World Politics*, 61, 86–120.
- Way, L. & Levitsky, S. (2007). Linkage, leverage, and the post-communist divide. *East European Politics and Societies*, 21(1), 48–66.
- Weldes, J. (1999). *Constructing National Interests. The United States and the Cuban Missile Crisis*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Welt, C. (2010). The thawing of a frozen conflict: The internal security dilemma and the 2004 prelude to the Russo-Georgian war. *Europe-Asia Studies*, 62(1), 63–97.
- Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Whitmore, B. (2013, 29 april). *Georgia's Changing Russia Policy*. Hämtat 20 januari 2020 från Radio Free Europe, Radio Liberty: <https://www.rferl.org/a/georgia-russia-foreign-policy-ivanishvili-saakashvili/24971738.html>.
- Zürcher, C. (2005). Georgia's time of troubles, 1989–1993. I B. Coppieters & Legvold (Red.), *Statehood and Security: Georgia after the Rose Revolution* (s. 83–116). Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Appendix 1: Intervjuer

(Namn, titlar i urval, plats och tid för intervjun)

Anonym utrikespolitisk representant för partiet Georgisk dröm. Tbilisi, 2019.

Bokeria, Giorgi. Sekreterare nationella säkerhetsrådet 2010–2013, vice utrikesminister 2008–2010, parlamentsledamot och rådgivare till president Micheil Saakasjvili 2004–2013. Tbilisi, 2017.

Gegesjidze, Artjil. Utrikespolitisk rådgivare till president Eduard Sjevardnadze 1992–2000. USA-ambassadör 2013–2016. Tbilisi, 2019.

Kutelia, Batu. Vice sekreterare nationella säkerhetsrådet 2011–2013. USA-ambassadör 2008–2011. Vice försvarsminister 2006–2008. Tbilisi, 2017.

Menagarisjvili, Irakli. Utrikesminister 1995–2003. Vice premiärminister 1993–1995. Tbilisi, 2019.

Nodia, Ghia. Professor i statsvetenskap, Ilia State University. Tbilisi, 2019.

Sikharulidze, Vasil. Försvarsminister 2008–2009. USA-ambassadör 2006–2008. Vice försvarsminister 2004–2005. Tbilisi, 2019.

Tevzadze, David. Försvarsminister 1998–2004. Tbilisi, 2019.

Vashakidze, Nikoloz. Förste vice utrikesminister 2010–2013. Förste vice försvarsminister 2009–2010. Vice ordförande nationella säkerhetsrådet 2000–2004. Tbilisi, 2019.

Yakobasjvili, Temuri. USA-ambassadör 2010–2013. Minister för återintegration 2008–2010. Washington DC, 2019.